

УДК 347.97

В. Б. Пчелін

ПЕРЕКЛАДАЧ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Розкрито сутність адміністративно-процесуальних правовідносин та місце перекладача в них. Зазначено, що можливість участі перекладача в адміністративному судочинстві виступає важливою гарантією судового захисту. Розкрито вимоги, що висуваються до особи перекладача, та механізм його залучення до судового процесу. Вказано проблеми, що виникають внаслідок залучення перекладача до адміністративного судочинства, та можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративно-процесуальні правовідносини, гарантії судового захисту, перекладач, залучення.

Конституція України встановила, що всі люди є вільні та рівні в своїй гідності та правах. Права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1]. Водночас доводиться констатувати, що на практиці часто зустрічаються випадки, коли права особи зазнають протиправних посягань. Як було справедливо зазначено із цього приводу, недостатньо декларативно закріпити принципи на кшталт принципів відповідальності та законності, необхідно подбати про їх втілення в життя та мати дієві важелі для їх реалізації [2, с. 349; 3, с. 70]. Так, з метою захисту та поновлення порушених прав осіб у Конституції України закріплено, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Вищенаведений механізм судового захисту в нашій державі представлений інститутом адміністративного судочинства.

Відповідно до ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [4]. У цьому контексті варто зазначити, що внаслідок реалізації завдань адміністративного судочинства виникають і розвиваються певні суспільні відносини – стійкі зв'язки між людьми та групами людей, які мають істотне значення для існування та функціонування певної, досить великої сукупності людей; специфічний вид співіснування людей, що відображає становище соціальних суб'єктів у суспільстві, їхню роль у громадському житті [5, с. 422]. У зв'язку із тим, що суспільні відносини, які виникають унаслідок реалізації завдань адміністративного судочинства регулюються правовими нормами – КАС України, в довідковій літературі, в тому числі юридичній, вони отримали назву – правовідносини [6, с. 1101; 7, с. 44]. При цьому в науково-правових колах зазначають, що правовідносини – це врегульовані нормами права вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між правомочними та зобов'язаними суб'єктами – носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності – й забезпечуються державою [8, с. 506; 9]. У цьому контексті зазначимо, що в нашому випадку мова йде про правовідносини, які виникають та розвиваються на основі норм адміністративного процесуального права і є похідними від норм матеріального права, тобто адміністративно-процесуальні

правовідносини. Як справедливо було зазначено, існування адміністративно-процесуальних правовідносин обумовлено матеріальними правовідносинами, тому перші є похідними від останніх, мають щодо них підлеглий, службовий характер, виконують роль своєрідної процесуальної надбудови над матеріально-правовим базисом [10, с. 68].

Як і будь-які правовідносини, адміністративно-процесуальні у своїй структурі мають три взаємопов'язаних елемента – суб'єкт, об'єкт та зміст. Суб'єктом правовідносин, в тому числі адміністративно-процесуальних, виступають індивідуальні або колективні суб'єкти права, які використовують свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, виступаючи реалізаторами суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, повноважень та юридичної відповідальності [9, с. 519]. У контексті питання, що досліджується, для нас найбільший інтерес представляє такий суб'єкт адміністративно-процесуальних правовідносин, як перекладач. Згідно із ч. 1 ст. 68 КАС України перекладачем є особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими [4]. Таким чином, вищенаведена норма висуває певні вимоги до такого суб'єкта адміністративно-процесуальних правовідносин як перекладача.

Так, по-перше, хоча прямо у вищенаведеній нормі не закріплено, але логічно припустити, що перекладач повинен мати адміністративно-процесуальну дієздатність. Згідно із ч. 2 ст. 48 КАС України остання означає здатність здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, що належить фізичним особам, які досягли повноліття та не визнані судом недієздатними [4].

По-друге, перекладач обов'язково має володіти мовою, якою ведеться судочинства. Із цього приводу слід зазначити, що відповідно до ст. 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року судочинство в Україні в адміністративних справах здійснюється державною мовою. Однак у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами) [11]. При цьому відповідно до ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова [1]. У свою чергу, в ст. 1 Закону України «Про засади державної мовної політики» зазначено, що регіональна мова – це мова, яка традиційно використовується в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави, та/або відрізняється від офіційної мови (мов) цієї держави [11].

По-третє, перекладач, окрім мови, якою ведеться адміністративне судочинство, має володіти іншою мовою, знання якої необхідне

для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу. Також перекладачем може визнаватися особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими та глухонімими.

Окрім вищенаведеного, в законодавстві не передбачено вимог щодо особи перекладача. Разом із тим законодавець встановлює обмеження й зазначає, в яких випадках особа не може виконувати функції перекладача. Так, відповідно до ч. 1 ст. 29, ч. 1 ст. 27 КАС України перекладач не може брати участі в адміністративному процесі та відводиться за таких підстав:

1) якщо він брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи;

3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості [4].

Якщо ж особа відповідає вимогам, що встановлені в ст. 68 КАС України, й щодо її участі не встановлено вищенаведених обмежень, то вона може бути залучена до адміністративного процесу як перекладач. У такому разі об'єктом правовідносин, що виникають із приводу залучення перекладача до адміністративного процесу буде забезпечення рівності прав осіб, які беруть участь у такому процесі за мовною ознакою. У свою чергу, змістом вищенаведених адміністративно-процесуальних правовідносин буде виступати сукупність прав та обов'язків перекладача. Так, перекладач має право відмовитися від участі в адміністративному судочинстві, якщо він не володіє мовою в обсязі, необхідному для перекладу, право задавати питання з метою уточнення перекладу, а також право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду. Перекладач зобов'язаний з'являтися за викликом до суду, здійснювати повний і правильний переклад, своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних документах, що вручаються особам, які беруть участь у справі, в перекладі мовою, якою вони володіють [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 68 КАС України перекладач допускається до участі в процесі ухвалою суду за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціативи суду. Суд забезпечує особі перекладача, якщо дійде висновку, що особа внаслідок неспроможності оплатити послуги перекладача буде позбавлена судового захисту [4]. Таким чином, з аналізу вищенаведеної норми

можна дійти висновку, що участь перекладача в судовому процесі є однією з гарантій судового захисту. Слід зазначити, що законодавством не регламентована сама процедура залучення до адміністративного процесу перекладача. На практиці виникає цілком логічне запитання – де саме знайти перекладача? Із цього приводу В. М. Кравчук зазначає, що, як правило, суд звертається з клопотанням у державні органи, які мають штатних перекладачів, наприклад, у районну державну адміністрацію, з проханням забезпечити участь перекладача в процесі. Керівники відповідного державного органу зазвичай таке клопотання задовольняють і направляють перекладача в розпорядження суду [12, с. 275].

Окремо слід звернути увагу на те, що Рада суддів України на засіданні 8 лютого 2013 року розглянула звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) щодо забезпечення рівності прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. У своєму зверненні Уповноважений відзначив, що в судах України склалася ситуація, коли суди не можуть розглянути справу, однією зі сторін в якій виступають іноземні громадяни, у зв'язку з неможливістю забезпечення їх перекладачем. При цьому Уповноважений звертався до Ради суддів України та Державної судової адміністрації України з пропозицією створити реєстр перекладачів. Згідно з пропозицією Уповноваженого суди, в разі необхідності будуть запрошувати перекладачів до розгляду справ з цього реєстру. Однак, вивчивши зазначене звернення, Рада суддів України дійшла висновку, що створення такого реєстру Державної судової адміністрації України неможливе, а врегулювання цього питання вимагає законодавчого визначення. Окрім цього, Рада суддів вирішила звернутися до Кабінету Міністрів України з пропозицією звернути увагу на існуючу в державі проблему забезпечення рівності прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою та запропонувала розробити нормативну базу для створення та ведення Єдиного реєстру перекладачів для використання всіма державними органами [13]. Слід зазначити, що в цьому напрямку вже спостерігаються певні позитивні тенденції.

Так, Міністерством внутрішніх справ України (далі – МВС України) було видано наказ від 11 березня 2013 року № 228, що затвердив Порядок ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів. Вищенаведений нормативно-правовий акт визначив процедуру формування та ведення Довідково-інформаційного реєстру перекладачів (далі – Реєстр перекладачів), а також порядок користування ним. При цьому зазначено, що Реєстр перекладачів – це веб-сторінка офіційного веб-сайту Державної міграційної служби України, що містить відомості про перекладачів, які можуть залучатися органами державної влади для надання послуг перекладу під час розгляду заяв

і проведення співбесід з біженцями та іншими категоріями мігрантів, під час здійснення їх затримання, забезпечення надання їм правової допомоги, розгляду адміністративними судами справ щодо біженців та видворення з України іноземців та осіб без громадянства, здійснення досудового розслідування та розгляду судами кримінальних проваджень і справ про адміністративні правопорушення, вчинені біженцями та іншими категоріями мігрантів на території України [14]. Отже, міститься вичерпний перелік випадків залучення органами державної влади за допомогою Реєстру перекладачів осіб для надання послуг перекладу. Окрім цього, слід зазначити, що вищенаведені випадки стосуються виключно двох категорій осіб – біженців та мігрантів. У ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року встановлено, що біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [15]. У свою чергу, поняття мігранта, зокрема такого його виду, як іммігранта, розкрито в Законі України «Про імміграцію» від 7 червня 2001 року. Так, відповідно до ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта іммігрант – це іноземець чи особа без громадянства, яка отримала дозвіл на імміграцію і прибула в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримала дозвіл на імміграцію і залишилася в Україні на постійне проживання [16]. Таким чином, постає логічне питання – чи можна користуватися Реєстром перекладачів з метою вирішення справ, не пов'язаних із питаннями біженців або міграції? Наприклад, у випадку допиту свідка-іноземця.

Інше питання пов'язане з порядком доступу до Реєстру перекладачів. Відповідно до Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів доступ до відомостей Реєстру перекладачів надається авторизованим користувачам шляхом уведення логіна та пароля. Призначення логіна та пароля здійснюється шляхом реєстрації користувача, що проводить уповноважена посадова особа на підставі звернень органів державної влади [14]. При цьому вищеназвані звернення мають бути оформлені відповідно до вимог ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року. Так,

у вищенаведеній нормі встановлено, що суб'єкт відносин, пов'язаних з персональними даними, подає запит щодо доступу до персональних даних володільцю персональних даних. При цьому в запиті зазначаються:

1) прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (місце перебування) і реквізити документа, що посвідчує фізичну особу, яка подає запит (для фізичної особи – заявника);

2) найменування, місцезнаходження юридичної особи, яка подає запит, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка засвідчує запит; підтвердження того, що зміст запиту відповідає повноваженням юридичної особи (для юридичної особи – заявника);

3) прізвище, ім'я та по батькові, а також інші відомості, що дають змогу ідентифікувати фізичну особу, стосовно якої робиться запит;

4) відомості про базу персональних даних, стосовно якої подається запит, чи відомості про володільця чи розпорядника персональних даних;

5) перелік персональних даних, що запитуються;

6) мета та/або правові підстави для запиту [17].

Доступ до відомостей реєстру перекладачів здійснюється на веб-сторінці офіційного сайту Державної міграційної служби України шляхом перегляду такої інформації:

- прізвище, ім'я, по батькові перекладача;
- номер свідоцтва (диплома) про кваліфікацію перекладача або інший документ, що підтверджує володіння іноземною мовою;
- місцезнаходження перекладача;
- номери контактних телефонів, адреса електронної пошти, інші засоби зв'язку перекладача;
- іноземні мови, якими володіє перекладач, форма перекладу (усний чи письмовий);

– дата внесення відомостей до Реєстру перекладачів [14].

Варто звернути увагу на те, що в Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру не встановлено ані строків, протягом яких надається доступ до Реєстру перекладачів, ані підстав скасування доступу користувачів.

Отже, у зв'язку із необхідністю користування Реєстром перекладачів виникає багато запитань: з яких підстав можна ним користуватися, на який термін надається право користування Реєстром та які підстави існують для скасування або обмеження цього права. На нашу думку, вирішення вищенаведених проблемних запитань можливо шляхом створення Єдиного реєстру перекладачів, яким могли б користуватися всі без винятку державні органи. При цьому функціонувати такий реєстр має при Державній судовій адміністрації України, так як питання, що пов'язані із залученням перекладача найчастіше виникають саме у сфері судочинства.

Окрім цього, правові засади створення, наповнення, доступу та інші питання, що пов'язані із функціонуванням реєстру перекладачів, мають бути закріплені на законодавчому рівні.

Список використаних джерел: 1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Брєбан Г. Французское административное право / Г. Брєбан ; под ред. С. В. Ботова. – М. : Прогресс, 1988. – 488 с. 3. Пчелін В. Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Пчелін Віталій Борисович. – Х., 2011. – 190 с. 4. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446. 5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1 : А–Г. – К. : «Юрид. думка», 2011. – 656 с. 6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с. 7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5 : П – С. – К. : «Юрид. думка», 2003. – 736 с. 8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – 656 с. 9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : [підручник] / О. Ф. Скакун ; вид. 2-ге, переробл. і доповн. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с. 10. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с. 11. Про засади державної мовної політики : закон України від 13 лип. 2012 р. № 5029-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 23. – Ст. 218. 12. Кравчук В. М. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України / В. М. Кравчук. – Х. : Фактор, 2011. – 800 с. 13. Рада суддів України обговорили питання забезпечення рівності прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою / Офіційний веб-портал «Судова влада України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/23999/>. 14. Про затвердження Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів : наказ МВС України від 11 берез. 2013 р. № 228 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 41. – Ст. 1483. 15. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : закон України від 8 лип. 2011 р. № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 16. – Ст. 146. 16. Про імміграцію : закон України від 7 черв. 2001 р. № 2491-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 41. – Ст. 197. 17. Про захист персональних даних : закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

Надійшла до редколегії 20.11.2013

Пчелин В. Б. Переводчик как субъект административно-процессуальных правоотношений

Раскрыта сущность административно-процессуальных правоотношений и место переводчика в них. Отмечено, что возможность участия переводчика в административном судопроизводстве выступает важной гарантией судебной защиты. Раскрыты требования, предъявляемые к переводчику, и механизм его привлечения к судебному процессу. Указаны возникающие вследствие привлечения переводчика к административному судопроизводству проблемы и возможные пути их решения.

Ключевые слова: административное судопроизводство, административный процесс, административно-процессуальные правоотношения, гарантии судебной защиты, переводчик, привлечение.

Pchelin V. B. Interpreter as the subject of administrative processual relationships

Certain social relations come up and develop because of the realization of administrative proceedings tasks. Social relations are stable relations between people and groups of people. They are essential to the existence and operation of an enough large set of people. Social relations are a specific type of coexistence of people and reflect the position of social subjects in society, their role in public life. In reference and legal books the social relations are called relationships due to the fact that social relations come up the realization of administrative proceedings and regulate by rules of law – CAP of Ukraine. In our case it is the relationships that emerge and develop on the basis of the administrative procedure law and are derived from the rules of substantive law. That is why these relations are called administrative processual relationships. As any relationships administrative processual relationships have such an element as a legal entity in its structure. In this article the opportunity of interpreter to participate in the administrative proceedings as the subject of administrative processual relationships is illuminated as an important guarantee of legal protection. Thus, the basic requirements that apply to the interpreter and the mechanism of his involvement in the trial were defined in the article in consequence of analysis of national legislation. Problems arising because of the aimplication of an interpreter in the administrative proceedings and possible ways of its solutions are identified in this article.

Keywords: administrative law, administrative procedure, administrative processual relationships, guarantees of judicial protection, interpreter, involvement.

